

אחת הבעיות המרכזיות של האסטרטגיה החדשה, ואולי המרכזית שבהן, היא בעיית האמינות (Credibility) של האיום בהפעלת נשק גרעיני. האיום ביוזם מלחמה גרעינית, הכרוכה בהרס וחורבן נרחבים לשני הצדדים, הפך למעשה בלתי רציונלי. שום מדינה לא תיזום מלחמה שתגרור את חורבנה העצמי. הנשק הגרעיני הוא כה "יעיל" בהרסנותו עד שיעילות זו אינה מאפשרת עוד את השימוש המושפל בו. כך חדלו האיום במלחמה, והמלחמה עצמה, לשמש — כנוסחתו הנדושה של קלאוזביץ — מכשיר למדיניות והמשכה.

האסטרטגיה החדשה החלה על-כן מבקשת דרכים להחזיר את עטרת האמינות של שימוש באלימות ליושנה; או לשון אחרת — החלה מחפשת כיצד לעשות שוב את המלחמה למכשיר מדיני. מגמות אלו מצאו את ביטויין בשאיפה להגבלת המלחמה. הגבלת מידת האלימות המופעלת במלחמה עושה את המלחמה שוב לאפשרית; ואת האיום בה — לדבר שניתן להאמין בו.

מהבחינה ההיסטורית — בעיותיה המיוחדות של נאט"ו הן שנתנו דחיפה לדיונים בענין ה"מלחמה-המוגבלת הטקטית", על שתי צורותיה: ה"מקובלת" והגרעינית. בשנים האחרונות מנסר בחוגי התיאורטיקנים של האסטרטגיה הגרעינית רעיון בענין סוג אחר של מלחמה מוגבלת, והוא "המלחמה האסטרטגית המוגבלת" — או, כפי שמושג זה כונה עוד לפני-כן, "התגמול המבוקר". רעיונות שונים לגבי סוג זה של הפעלת אלימות נותחו במאמרים ואף נזכרו בספרים; ואולם לאחרונה הוקדש להם ספר מיוחד, הדן באספקטים השונים של צורת-מלחמה זו*. מהצהרותיהם של קברניטי ארה"ב במשך השנה האחרונה, וביחוד מדברי שר ההגנה מקנמארה, ניתן ללמוד כי צורת-מלחמה זו לא רק מובאת אצלם בחשבון כצורת-מלחמה אפשרית, אלא נראית אף כצורת-מלחמה מבוקרת. יש מקום להנחה שגרסה אסטרטגית זו תהפך, לפחות לתקופה הקרובה, למרכז-הכובד של המחשבה האסטרטגית; וכאילו בה מתמצות האפשרויות השונות הניצבות לפני המחשבה האסטרטגית בשלב הנוכחי של ההתפתחות הטכנולוגית.

לכאורה, נראה רעיון הגבלת המלחמה כסותר את מהות המלחמה, שכן מגמתה של זו דוקא — הקיצוניות, שאינה יודעת גבול בניצול כל ממדי האלימות, כל האמצעים האפשריים המוליכים אל השגת המטרה: ההכרעה. אולם בחינה נוספת של תולדות המלחמות תלמדנו דוקא כי ההגבלה בשימוש באמצעים, וההגבלה במגמותיה של מלחמה, אינן חזון כה נדיר. נזכיר שתי דוגמאות: בעצם ההבחנה שהיתה נהוגה במלחמה בין לוחמים ואזרחים, חזית ועורף — מונחת הגבלה; ומן העבר הקרוב — נציין את אי-השימוש בגזים במלחמת-העולם השנייה.

ההגבלה וההבלגה במלחמה הגרעינית, טוענים הדוגלים ברעיון זה, הן מענינם של שני הצדדים לכשתעמוד בפניהם הברירה: הבלגה הדדית או חורבן הדדי; ומכאן ההנחה, התקוה — או אפילו הערובה — שאמנם יאותו לנהוג בהבלגה. המלחמה הגרעינית הצרה את מרחב האפשרויות, מצד אחד ל"אי-קיום ביחד" — ומצד שני ל"קיום ביחד" בתנאי שהצדדים ינהגו

מלחמה

אסטרטגית

מוגבלת

Knorr K. and Read T. (eds), Limited Strategic War. New York, 1962.

בהתאפקות ובהבלגה ויגבילו פעולותיהם. ההגבלה נעשתה צו הקיום.

הרעיון של מלחמה אסטרטגית גרעינית מוגבלת פותח בארה"ב. עובדה מעניינת היא כי כרוב האידיאות והדוקטרינות הקשורות באסטרטגיה הגרעינית, גם רעיון זה — מקורו במדענים שפיתחו את הנשק הגרעיני. הפיסיקאי לאו סילרד, מראשי מדעני הגרעין ומי שעורר בזמנו את אינטוּיִן לכתוב לרוזוואַלט ולהפנות תשומת לבו לאפשרויות פיתוח של נשק גרעיני ולהציע לו פיתוח זה — הוא שהעלה את הרעיון בראשונה.

באותם הימים היתה אסטרטגית היסוד של ארה"ב אסטרטגית ה"תגמול המסיבי"; כלומר, שעל כל תוקפנות תשיב ארה"ב בהפעלה רבתי של נשק גרעיני — בהנחה כי עצם האיום ב"תגמול מסיבי" ירתיע כל תוקפנות. לכשפיתחו הרוסים יכולת גרעינית משלהם — ועוד יותר מכך, יכולת שיגור רקטות — נוצר מצב חדש, שבו "תגמול מסיבי" אמריקאי יגרור "תגמול מסיבי" רוסי; והאיום ב"תגמול מסיבי" אמריקאי על מקרי תוקפנות משניים אשר אינם התקפה רבתי על ארה"ב — איבד מתוקפו ומאמינותו.

נתעוררה בכל הריפותה הבעיה: כיצד תרתיע ארה"ב מקרי תוקפנות משניים. סילרד הציע ב־1955 לערוך "רשימת מחירי" של תוקפנויות ותגובות למיניהן; כלומר, רשימה שבה תודיע ארה"ב בצורה מפורטת ומפורשת שעל תוקפנות מסוג מסוים — נניח, פלישה לאיראן — תגיב בהריסת עיר מסוימת ברוסיה; וכן הלאה.

קביעת "רשימת מחירים" זו נראית מוזרה במלאכותיות שבי עצם קביעת הרשימה ובמידת הקשיחות הגלומה בה; על כך ניסו להתגבר על-ידי פיתוח הרעיון של "מלחמה אסטרטגית מוגבלת", שהיא "התגמול המבוקר". הרעיון המרכזי בגרסה אסטרטגית זו הוא שבמקרה תוקפנות תפעיל ארה"ב את תגמולה בצורה מבוקרת מוגבלת — דהיינו, תפגע בשדה תעופה, צומת-דרכים חשוב, מפעל ליצור נשק גרעיני, הגיי סות בשדה או אפילו בעיר; אך לא תגרף כאחוזת-בולמוס להפעלת כל נשקה. על כך תוכל ארה"ב להוסיף את האיום שתמשיך לפגוע פגיעות-מוגבלות כאלו כל עוד נמשכת התוקפנות. כמובן, שגם רוסיה תוכל לפעול בצורה דומה, ולגמול על הפגיעות האמריקאיות בפגיעות מצדה — במתקניה של ארה"ב, בכוחותיה או עריה. המלחמה תקבל צורה של הפעלת "תגמולים" באורח מבוקר — כמיז משחק-מחניים או פינג-פונג. בכל צעד וצעד ב"משחק" זה יפעל החשש מהרחבת הסכסוך וזיקוי העלאתו אל רמות-אלימות גבוהות יותר כבלם על הצדדים: חילופי-פגיעות אלו ישמשו לצדדים כהפגנות כוח וכאמצעי של מיקוח. בסופו של דבר, מניחים התיאורטיקנים, יגיעו הצדדים להסכם לחדול מן הפגיעות האלו — והמצב יתיצב באיזון נקודה מסוימת. בתור המעלה העיקרית שב"דגם" זה של מלחמה רואים התיאורטיקנים את ההנחה שמצויות בו תחנות-ביניים, בהן יכולים הצדדים להפסיק את מסעם אל האבדון. מכאן נובעת גם ה"ערובה" כי יהיה סיכוי שינהגו כך; שכן המגיע איננו איזה הסכם שאין ערובה לקיומו, או איזה עקרון מוסרי — אלא התנהגות זו תהיה מוכתבת לצדדים על-ידי האינטרס המשותף של שניהם.

התיאורטיקנים רואים יתרון לצורת-מלחמה זו על המלחמה

הגרעינית, המוגבלת הטקטית. בארה"ב נפוצה יותר ויותר התפיסה שיבצר לעצור את המלחמה-הגרעינית המוגבלת, משתפרוץ. כל צד יכניס לסירוגין לפעולה נשק עז-נפץ יותר ויותר — וכך נמצאנו עולים במעלות-האלימות אל מלחמה גרעינית רבתי. לתהליך זה קוראים "אֶסקלציה". אין במלחמה הגרעינית המוגבלת, "זינו", "גבול" שבו "מתבקשת" מאליה עצירה. הגבול הבולט היחיד הוא הגבול האיכותי — בין נשק גרעיני לנשק מקובל. הבחנות כמותיות, של עצמת הרס, אינן יכולות לשמש גבול לבלימת ה"הגלשה למעלה" שבאֶסקלציה. אין בנשק הגרעיני הטקטי איזון "נקודת-הבחנה" שיכולה להוות "תקרה". הפריסה של מספר רב של כלי-נשק גרעיני טקטי

"בדברם על מלחמה-גרעינית כוללת, טוענים המנהיגים הסובייטיים תמיד כי הם יהלמו אזי במכלול עצמתנו הצבאית כולו, לרבות מרכזי ממשל ויצור — ובכך הם מתכוונים לערינו. אילו עשו כך — לא היתה לנו אזי, כמובן, ברירה אלא לגמול להם באותה דרך עצמה. אלא שאין לנו אפשרות לדעת האם אמנם היו עושים כך. ודאי שהיה במקרה כזה מענינם, וכן מענינו-אנו, לחשתרל ולשים סייג לתוצאותיהם הנוראות של חילופי-מלחמות גרעיניים. על-ידי טיפוח יכולת-מלחמה גמישה בתוך כוחותינו, אנו מסלקים לפחות את התחזית למצב-דברים בו לא נוכל להנחית מהלומת-מענה אלא בדרך יחידה בלבד — דהיינו, נגד מערכת-המטרות כל-כולה שבברית-המועצות, כולל עריהם. תחזית כזו — אין בה משום תמריץ לברית-המועצות, בבואה להנחית עלינו "מהלומה-ראשונה", להמנע מלתקוף את ערינו-אנו. רצוננו הוא להניח להם ברירה טובה יותר. האם יקבלוה ברגעי-המשבר של מלחמה-גרעינית כוללת — זאת לא יוכל לומר איש. בשקלנו את העומד כאן להכרעה — סבורים אנו כי משתלם אותו מאמץ נוסף מצדנו הנחוץ בשביל שתתקיים אפשרות-בחירה זו."

מתוך עדותו של שר-ההגנה של ארה"ב, מק-נמרה, בפני ועדת-הכוחות-המזוינים של סנס ארה"ב, ב-30 בינואר 1963.

בתוך עוצבות-השדה, וביזור ההפעלה, יביאו לשימוש נרחב בנשק הגרעיני — ויתרמו להתרחבות פראית של המלחמה. יתר על כן, הנשק הגרעיני הטקטי, בגלל ההכרח שיהיה נייד — הריהו חשוף ופגיע. לכן ינסה כל צד, מיד עם פרוץ המלחמה, להקדים ולפגוע במספר מפסימלי של כלי-נשק כאלה של הצד השני. המלחמה הגרעינית הטקטית תתחיל איפוא בהכרח, בבת-אחת, בהתלקחות-רבתי — בפעולות של הפצצה גרעינית נרחבת משני הצדדים, ובנזק וחורבן רבי-ממדים לאיזור-המערכה כולו.

לעומת זאת במלחמה הגרעינית האסטרטגית אין אפשרות של ביזור ההפעלה; אלא שזו נעשית כולה ממרכז אחד — ובכך גדלות האפשרויות של בקרה והגבלה, האפשרויות למנוע בעד כך שתפרוץ אל רמות-האלימות של מלחמה רבתי. ההפעלה נעשית אזי בצורת "קיצוב" האלימות, מנות-מנות, כשבכל שלב מבוקרות "מנות" אלו וניתנות לעצירה. זו המלחמה של קברניטי המדינות.

התגמול-האסטרטגי-המבוקר ניתן איפוא להפעלה באורח של

טיפין טיפין — ואין בצורת-מלחמה זו מן ההאצה להפעלה נרחבת בשלב הראשון. ביחוד אמורים הדברים במצב שבו הנשק האסטרטגי חסוי ואינו פגיע — וממילא לא יהיה בו אותו דחף ל"הקדמה" כבמלחמה הגרעינית הטקטית. מלחמה גרעינית טקטית באירופה עלולה להביא לחורבן. אי-רופה המערבית והמזרחית, כאחד. זהו חזון-הבלהות עליו דיבר דאָגל; היינו, ששתי המעצמות תלחמנה על חשבון אירופה. האמריקאים מניחים שאת רוסיה ירתיעו פגיעות בהעצמה יותר מאשר פגיעות בגרורותיה, שמהן אין לה נחת רבה. אָמנם, הדבר יגרור פגיעות בטריטוריות ארה"ב עצמה. תיאור רטיקני-האסטרטגיה בארה"ב רואים בכך רעישאין-להמנע-ממנו, כדי להביא את המלחמה לידי סיום מהיר; סיום המלחמה דוקא יחש על-ידי כך ששני הצדדים יפגעו במישרין. צורת סיום המלחמה תוכתב על-ידי טבעה של מלחמה זו. צורת ניהול המלחמה תכוון לצירוף של הגבלת הרס עם הגדלת אפשרויות ההידברות והמיקוח. מיקוח זה יכוון להשגת מטרות מוגבלות. הגבלת המלחמה — מן ההכרח שתבטא גם בהגבלת המגמות. מגמות בלתי מוגבלות, בקשת הכרעה או נצחון כוללים, ידחפו את הצדדים להמשכת המלחמה ולהרחבתה. המיקוח יכוון להשגת פשרה. הסדר-הפשרה יחול בראש-אורא-שונה על "סיבת המלחמה" — הסגת-הגבול שבפלישה הראשון נה. אולם דוקא בגלל ההגבלה, וההכרח בפשרה — יתכן שאי-אפשר יהיה להחזיר את התוקפן אל קר-המוצא אלא יהיה צורך להתפשר על משהו שבין מצב-ההתחלה והמצב הצבאי שנוצר. כדי שיהיה סיכוי ממשי כלשהו לכך כי מלחמה-אסטרטגית מוגבלת אָמנם תהפוך למוצא אפשרי — עליה להיות דוקטרינה המקובלת על שני הצדדים. ברם, אין לצפות לאיזה הסכם רשמי חגיגי בין הצדדים, שיקבע דוקטרינה כזו — אלא לכל היותר למגע של הידברות והעברת רעיונות. עצם פרסום ספרות גלויה בארה"ב בסוגיה זו מביא לידי כך שהרוסים אל-נכון מנתחים אפשרויות אלו. נוסף על כך משתתפים הצדדים בצוררות שונות בדיונים וסמינרים שבהם נידונות בעיות אסטרט-גיות. היריבות בין הצדדים אינה מוחלטת. האויבים הם "אחים", כביטוי של ריימונד ארון — כלומר, שבכל ניגוד או התנגשות ביניהם ישנו תחום שהוא אינטרס משותף; במקרה זה — מניעת השמדה הדדית. מניעת השמדה הדדית תובטח

על-ידי קבלת "דגם" זה של מלחמה; ובכך, כאמור, רואים התיאורטיקנים את הערובה והסיכוי שהדוקטרינה תהיה בת-ביצוע.

מלחמה לפי דגם, המלחמה האסטרטגית המוגבלת" מחייבת מרכז-בקר-השליטה שיוכל לפקח על כל הכוחות ולהפעילם בצורה מבוקרת. למרכז כזה צריכה להיות מערכת-מודיעין משוכללת, שתיתן תמונה מלאה על ההיפגעות העצמית ועל היפגעות האויב. ידיעות אלו חיוניות לשם ניהול צורת-מלח-מה זו של תגמול ופגיעות, "במשקל ובמשורה". מהאינטרס העצמי של שני הצדדים מתחייב גם הצורך לא לפגוע במרכזי היריב — שמא, בהתרופף השליטה המרכזית, תגבר הסכנה של מעבר ל"מלחמת-העוית" של "תגמול רבתי". כי בהחלש השליטה המרכזית עלולים דרגי-המשנה להפעיל מעצמם את הנשק הפעלה רבתי.

בדומה, מחייבת צורת-מלחמה זו שגם בעלות-ברית יצייתו לתכנית ולשיטת ההפעלה של התגמול-המוגבל. הפעלה עצמית של נשק על-ידי בעלת-ברית בצורה החורגת מן המתכונת של המלחמה-המוגבלת עלולה להפוך את הקערה על פיה — ולתת למלחמה דחיפה והאצה לעלות לרמות-אלימות גבוהות יותר. לשיקול או חשש זה, שמא בעלות-הברית יסכנו אפשרות של הגבלת המלחמה — מקום עיקרי בהתנגדותה של ארה"ב לפי-תוח כוחות גרעיניים עצמאיים באירופה.

התנאי הבסיסי לניהול מלחמה כזו הוא — היכולת למחשבה צלולה והתנהגות רציונאלית במסיבות-הבלהה של מלחמה גרעינית. מתעוררת השאלה: עד כמה אפשרות זו ממשית וריאלית במסיבות הגרעיניות? היוכלו המנהיגים למוד זה לזה, בקור-רוח, במשורה מנות חורבן והרס? היציית לכך המנגנון כולו? עד כמה תחוסן המערכה בפני "הפעלה בלתי מוסכמת" של איזה גורם בסולם ההירארכיה, שכשל כוחו לשאת במעמסת ההבלגה? בעיות פסיכולוגיות אלו הן עיקר ריות לגבי שאלת ממשותו של דגם-מלחמה זה שיש בו, בתור הפשטה תיאורטית, לא-מעט מן המלאכותיות. לעומת זאת אין ספק שתפיסת-מלחמה זו מבקשת לגלם "דגם" של מלחמה, אשר יהיה את "הגרועה-פחות שבאפשרויות הגרועות". חכמת החיים הפשוטה מכתיבה שאם אינך יכול למנוע פורע-נות, לפחות תנסה להגבילה.

"אפשר והקושי היסודי ביותר היה בכך שנהגנו בעייה שבמהותה הנה מדינית ופסיכולוגית כאילו היתה בעיה טכנית בראש-אוראשונה.

כתוצאה, גמרו כולם את ההלל על נאומיו של שר-ההגנה מק-נמרה, בכינוס אחר כינוס של נאט"ו, כעל נאומים מזהירים להפליא; אך כמעט תמיד באו בעקבותיהם באירופה תקופות של התרוצצות מוגברת."

מדברי פרופ' ה. קייטנר ב"פורן-אפרס", החשוב בבטאונים האמריקניים למדיניות-החוץ, ינואר 1963.